

Recenzja

pracy doktorskiej Pana mgr Marka Dżamana
pt. „Wpływ regulacji na zarządzanie przedsiębiorstwem obrotu gazem
ziemnym”.
napisanej pod kierunkiem
prof. ucz. dr hab. Tomasza Zalegi

I. Uwagi wstępne.

Zrozumienie uwarunkowań prowadzonej działalności gospodarczej firm ma kluczowe znaczenie dla formułowania normatywów zarządzania współczesnymi organizacjami, w szczególności przedsiębiorstwami energetycznymi, które dostosowują działalność biznesową także do regulacyjnych uwarunkowań globalnych (w tym europejskich) i krajowych związanych z bezpieczeństwem energetycznym. Jednocześnie, w obliczu zmian zachodzących na rynkach paliw energetycznych, w tym instytucjonalnych oraz strukturalno-organizacyjnych niezbędne jest poszukiwanie skutecznych metod organizacji i zarządzania zapewniających efektywne gospodarowanie zasobami oraz wypracowanie pozycji konkurencyjnej przez przedsiębiorstwa energetyczne.

Krytyczna ocena wpływu regulacji na zarządzanie przedsiębiorstwami energetycznymi w naturalny sposób wymusza identyfikację nie tylko jej uwarunkowań, a więc czynników i barier o charakterze instytucjonalnym, organizacyjnym, techniczno-technologicznym, społeczno-kulturowym, ale również diagnozę pozytywnego i negatywnego wpływu wprowadzanych regulacji na sprawność systemu zarządzania przedsiębiorstwami energetycznymi, w tym przedsiębiorstwami obrotu gazem ziemnym.

Podjęty zatem w rozprawie problem wpływu regulacji na zarządzanie przedsiębiorstwem obrotu gazem ziemnym należy uznać za aktualny i ważny tak ze względów poznawczych, jak i pragmatycznych. Tym bardziej, że w krajowej literaturze przedmiotu brak jest jak dotąd kompleksowych, popartych wynikami badań empirycznych opracowań ukazujących ocenę wpływu regulacji na zarządzanie przedsiębiorstwami obrotu gazem ziemnym.

II. Cele i hipotezy badawcze

Za główny cel pracy Autor przyjął „(...) poznanie wpływu ograniczeń swobody działalności obrotu gazem ziemnym wynikających z polskiego modelu regulacji aktualnego na przełomie drugiej i trzeciej dekady XXI wieku na zarządzanie przedsiębiorstwem obrotu” (s. 9). Rozwinięciem wskazanego powyżej celu głównego jest specyfikacja celów cząstkowych ujętych jako cel teoretyczny, poznawczy i praktyczny mających charakter zadań badawczych. Zadania te objęły:

1. Weryfikację skuteczności działania mechanizmu interwencji władz gospodarczych (teoria regulacji G. Stiglera), których uzasadnieniem jest potrzeba podniesienia efektywności ogólnospołecznej regulowanego systemu (s. 9-10),
2. Identyfikacja sposobu postrzegania problematyki wprowadzania regulacji ograniczających swobodę prowadzenie działalności gospodarczej przez menedżerów przedsiębiorstw obrotu reprezentujących kluczowy element rynku, tj. stronę podażową rynku (s. 10),
3. Poszukiwanie optymalnych rozwiązań taktycznych umożliwiających wzmocnienie pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstw obrotu gazem ziemnym w Polsce (s. 10).

Dla potrzeb rozwiązania podjętego problemu sformułowano hipotezę główną w brzmieniu: „warunki regulacyjne opisane trzema zmiennymi niezależnymi, tj. regulacjami w zakresie A – obowiązku uzyskania decyzji Prezesa URE o zatwierdzenie taryf, B – obowiązku utworzenia i utrzymania zapasu obowiązkowego w instalacji magazynowej i C – maksymalnego poziomu dywersyfikacji dostaw gazu z jednego źródła, wpływają na: X – efektywność segmentu obrotu i Y – efektywność działalności handlowej” oraz dwóch hipotez pomocniczych:

H1: Model regulacji opisany trzema zmiennymi A, B i C wpływa na X – efektywność segmentu obrotu gazem ziemnym rozumianą jako pewność i stabilność dostaw gazu ziemnego do odbiorców w Polsce oraz przeciwdziałanie nieuzasadnionym wzrostom cen.

H2: Model regulacji opisany zmiennymi A, B i C wpływa na Y – efektywność działalności handlowej rozumianą jako konkurencyjność i siłę rynkową przedsiębiorstw obrotu, opłacalność i potencjał biznesowy prowadzonej przez te przedsiębiorstwa działalności handlowej oraz stopień aktywności przedsiębiorstw na rynku.

Dopełnieniem sformułowanych w pracy celów i hipotez stanowi pytanie badawcze dotyczące identyfikacji taktyk działania przedsiębiorstw obrotu gazem ziemnym w warunkach oddziaływania trzech obszarów regulacyjnych.

Cel główny pracy został sformułowany poprawnie, jest on ścisły, konkretny oraz określa istotę podjętego problemu i przewidywane rezultaty. Cel cząstkowe można było wzbogacić o te wynikające z hipotez i pytania badawczego, jak również z tematu pracy. Zasadniczo pojęciem kluczowym tematu pracy to zarządzanie przedsiębiorstwem obrotu gazem, natomiast kluczowymi kategoriami zawartymi w hipotezach to efektywność odnoszona do segmentu rynku oraz działalności. W konsekwencji analizując zestaw wyszczególnionych przez Autora celów, tytułu pracy, jak również hipotez badawczych, w tym pytania można odnieść wrażenie, że Autor odnosi zarządzanie przedsiębiorstwem obrotu gazem zmiennym do działalności handlowej, stąd kluczową kategorią analizowaną w badaniach jest efektywność działalności handlowej. Z drugiej strony regulacje państwa dotyczące rynku obrotu gazu mają za zadanie zapewnienie (podnoszenie) efektywności segmentu rynku. Te dwa wymiary (wymiar rynku i przedsiębiorstwa) mają podnosić efektywność ogólnospołeczną całego systemu.

Przyjęta hipoteza główna jest poprawna i spójna z celem głównym rozprawy. Hipotezy pomocnicze stanowią dekompozycje hipotezy głównej, stanowiąc przede wszystkim doprecyzowanie pojęć

zawartych w hipotezie głównej. Wydaje się, iż ranga hipotez pomocniczych została nieco przez to zawężona. Uwzględniając ponadto, złożoność i wielowymiarowość podjętego problemu badawczego hipotezę główną można było wzbogacić o zbiór hipotez operacyjnych związanych z jednej strony z 'samym' badaniem wpływu pomiędzy poszczególnymi zmiennymi. Z drugiej zaś, z projektowaniem rozwiązań taktycznych umożliwiających wzmocnienie pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstw obrotu gazem ziemnym w Polsce.

Rozwiązanie podjętego problemu i realizację postawionych celów należy postrzegać jako próbę wypełnienia istniejącej luki teoretyczno-metodologicznej i empirycznej w zakresie identyfikacji wpływu regulacji na zarządzanie przedsiębiorstwem obrotu gazem ziemnym.

III. Ocena formalna

Na recenzowaną pracę składa się: 277 stron tekstu podstawowego, zawartego w sześciu rozdziałach, 57 rysunków, 43 tabel, 2 aneksów (kwestionariusz ankiety, scenariusz wywiadu), zestawienia literatury, spis rysunków i tabel.

Praca charakteryzuje się poprawną i logiczną strukturą, jakkolwiek można było uniknąć dublowania treści związanych z: liczbą koncesji w poszczególnych latach, które pojawiają się w 2.3.1 i 2.3.3, jak również powtórzenie akapitu na s. 70 i s. 89. Dostrzegłem także pewne usterki formalne. Zaliczam do nich: błąd literowy w tytule 5.3.2 oraz brak pełnej adekwatności treści do tytułów niektórych punktów np. 1.3.1, 1.3.3, 4.2.2. Zastosowana terminologia poza sporadycznie występującymi potocznymi określeniami nie budzi większych zastrzeżeń.

Pozytywnie należy ocenić dobór źródeł, obejmujących ogółem 407 pozycji bibliograficznych (opracowania zwarte, artykuły, raporty), 11 akty prawne oraz 26 źródła internetowe.

III. Ocena merytoryczna

1. Charakterystyka podejścia badawczego

Przyjęte cele i hipotezy pracy oraz teoretyczno-empiryczny charakter rozprawy zdecydowały o metodyce badań. Rozwiązanie podjętego problemu Autor oparł na podejściu wzorcująco – diagnostycznym, wiążąc proces modelowania z diagnozą i wnioskowaniem. Zastosowane podejście objęło dwie następujące fazy:

- analityczno-projektową, opartą na metodzie analizy i studiowania literatury przedmiotu, a obejmującą wyjaśnienie podstawowych pojęć związanych z tematyką rozprawy, prezentację rynkowych i instytucjonalnych uwarunkowań obrotu gazem, przyczyn i skutków regulacji rynku obrotu gazem ziemnym, rynkowych czynników determinujących zarządzanie przedsiębiorstwem obrotu gazem ziemnym, jak również opracowanie normatywów wzmocnienia pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstw obrotu gazem ziemnym.

- diagnostyczno-wartościującą, bazującą na własnych badaniach ankietowych i wywiadach, metodach analizy statystycznej i wnioskowaniu, zorientowaną na identyfikację i diagnozę wpływu regulacji na zarządzanie przedsiębiorstwem obrotu gazem ziemnym.

Do rozwiązania podjętego problemu Autor zastosował metodę indukcji, która w praktyce przyjęła wymiar deskryptywny, eksplanacyjny i aplikacyjny. Podstawowym narzędziem badawczym były kwestionariusze ankiet i wywiadów, wzbogacone metodą ekspercką, analizami źródeł wtórnych, jak również analizami typu netback.

Dla potrzeb analizy wyników badań ankietowych wykorzystano metody statystyczne, w szczególności podstawowe statystyki opisowe, tj. częstość oraz miary tendencji centralnej, m.in. średnia. W testowaniu hipotez zastosowano także badania podłużne oraz współczynnik korelacji r-Pearsona. W celu pogłębienia prowadzonych analiz, Doktorant mógł zastosować także tabele kontyngencji.

Oceniając pozytywnie podejście badawcze należy stwierdzić, że Autor posłużył się dobrze dobranymi i adekwatnymi do przyjętych celów i hipotez narzędziami badawczymi potwierdzając umiejętność ich stosowania.

2. Ocena rozwiązania tematu pracy

Przedstawiona praca składa się z sześciu rozdziałów, które korespondują z celem głównym i celami częściowymi rozprawy, jak również z przyjętymi hipotezami badawczymi oraz pytaniem badawczym.

Rozdział I zatytułowany „*Gaz ziemny w wymiarze ekonomicznym*” ma charakter wprowadzający do podjętej problematyki. W pierwszej kolejności zaprezentowano ujęcia definicyjne kluczowych pojęć związanych recenzowaną rozprawą. Ukazano specyfikę gazu ziemnego jako przedmiot obrotu, ograniczając „(...) problematykę rozprawy do gazu ziemnego wysokometanowego typu E z fizyczną dostawą, przesyłanego sieciami gazowymi, które są zarządzane przez OSP wyznaczone przez Prezesa URE (...)” (s. 23). Przyjęto, że „(...) przedsiębiorstwem obrotu gazem ziemnym jest podmiot, który posiada udzieloną przez Prezesa URE koncesję OPG lub koncesję OGZ” (s. 24). Zidentyfikowano regulacje wpływające na zarządzanie przedsiębiorstwami obrotu (1.1.3), jak również wskazano ogólne znaczenie pojęć: efektywność segmentu obrotu i efektywność działalności handlowej (1.1.4). W dalszej kolejności zaprezentowano znaczenie gazu ziemnego, rozpatrywanego jako dobro ekonomiczne o rosnącym zużyciu, identyfikując czynniki i tendencje rosnącego zużycia oraz obrotu tego surowca w ujęciu globalnym, w tym krajach OECD i UE. Ta część rozważań – prowadzona w konwencji uzasadnienia podjętego problemu badawczego – świadczy o erudycji Autora, Jego znajomości dotyczącej specyfiki rynku handlu gazem ziemnym. Kulminacyjny wątek tego rozdziału dotyczący istoty obrotu gazem ziemnym (1.3) prezentuje czynniki wpływające na popyt i podaż tego surowca, charakteryzuje specyfikę giełdowego fizycznego obrotu gazem, identyfikując dwa modele wyznaczania ceny gazu ziemnego na rynku hurtowym (model kontynentalny i indeksacja cen do notowań gazu ziemnego na rynku komercyjnym) (1.3.1). Stąd tytuł tego punktu w nieco większym zakresie mógł

korespondować z jego treścią. W kolejnym punkcie zaprezentowano kryteria wyróżniające rynki hurtowe i detaliczne, w tym zawierane umowy na sprzedaż gazu (1.3.2). Podjęto także próbę ukazania wybranych aspektów specyfiki prowadzenia działalności handlowej. W ramach tego wątku szczególnie interesującymi poznawczo są: rozważania dotyczące sposobu pozyskania odpowiednich mocy przesyłowych u właściwych operatorów oraz zaprezentowany przez Autora zestaw *"specyficznych funkcji operacyjnych"* realizowanych przez przedsiębiorstwo obrotu (1.3.3). Niemniej jednak tytuł tego punktu tj. 1.3.3. mógł w większym zakresie korespondować z jego treścią, w szczególności można było wskazać kryteria doboru zaprezentowanych aspektów. Wydaje się, iż wartościowym z punktu widzenia celu poznawczego mogło okazać się poświęcenie większej uwagi na wyprowadzenie specyficznych funkcji operacyjnych typowych dla przedsiębiorstwa obrotu, w szczególności co wydaje się także istotne z perspektywy celów pracy, skonfrontowanie ich o strategiczne i taktyczne uwarunkowania działalności wynikające z interpretowania gazu ziemnego jako dobra ekonomicznego.

Rozdział II pt. *"Polski model rynku gazu ziemnego"* stanowi interesujące poznawczo, jednocześnie świadczące o erudycji Autora, ujęcie rynku gazu ziemnego w Polsce, w tym ewolucji tego rynku oraz geopolitycznych uwarunkowań rozwoju rynku energetycznego w Polsce. W ramach tej płaszczyzny rozważań podkreślono rangę dywersyfikacji dostaw gazu zapewniającą bezpieczeństwo energetyczne Polski (s. 55), a co za tym idzie konieczność uwzględniania także kryteriów pozaekonomicznych w decyzjach podejmowanych w doniesieniu do tego sektora (s. 57). Za cenne i wartościowe należy uznać zaprezentowane przez Doktoranta projekty zwiększające infrastrukturę gazową w Polsce, umożliwiającą utrzymanie odpowiednich poziomów zapasów (s. 62), jak również działania w zakresie liberalizacji tego rynku (s. 63-65). W kolejnym wątku tego rozdziału omówiono politykę gospodarczą w zakresie gazu ziemnego, jak również zidentyfikowano cele polityki energetycznej wynikające z Polityki Energetycznej Polski do 2040 r (s. 67-68). Dylematy polityki energetycznej kraju Autor odnosi do dwóch kwestii, związanych z obszarem badań pracy, w szczególności odpowiedzi na pytanie dotyczące identyfikacji wpływu państwa na zarządzanie polskimi przedsiębiorstwami obrotu gazem, ich cele strategiczne i taktkę działania oraz stopnia realizacji, aktualności i komplementarności celów gospodarczych sformułowanych na początku polskiej transformacji ustrojowej, dotyczących bezpieczeństwa energetycznego (s. 68). Ze względu na rangę zidentyfikowanych dylematów, Autor mógł nieco szerzej odnieść się do ich egzemplifikacji odwołując się do literatury przedmiotu. W ostatnim punkcie tego podrozdziału zaprezentowano rolę regulatorów rynku energetycznego w Polsce.

Ostatni podrozdział dotyczy architektury polskiego rynku gazu ziemnego, w ramach której zaprezentowano uregulowania prawne koncesjonowania działalności przez Prezesa URE oraz strukturę sektora gazowego. Prezentację segmentu obrotu gazem można było połączyć z treściami poprzednich punktów tego rozdziału, co pozwoliłoby uniknąć dublowania poruszanych wcześniej treści (np. omawiania liczby koncesji w poszczególnych latach w 2.3.1 i 2.3.3, powtórzenie akapitu na s. 70 i s. 89). W rozdziale tym Autor mógł większą uwagę przywiązać do precyzyjnego dookreślenia stosowanych pojęć, np. gospodarka energetyczna, polityka energetyczna. Podobnie mógł On operować

precyzyjnymi terminami, przykładowo Autor pisze o „*kwestiach ekonomicznych*” (s. 57) mając na uwadze jak można wnioskować z narracji kryteria ekonomiczne wyborów. W treści tego rozdziału dostrzegłem pewne niefortunności stylistyczne, tj. „*prywatyzację zasiedziałych przedsiębiorstw energetycznych*” (s. 63).

Cenne z perspektywy podjętego problemu badawczego byłoby syntetyczne zaprezentowanie kryteriów efektywności przedsiębiorstw obrotu gazem ziemnym, z uwzględnieniem kryteriów ekonomicznych i pozaekonomicznych, zapewniających zabezpieczenie interesu ogólnospołecznego i gospodarczego kraju. Dodatkowo dokonanie identyfikacji różnic w zarządzaniu takim przedsiębiorstwem na tle przedsiębiorstw komercyjnych, ale także usług użyteczności publicznej, w tym komunalnej. Na tle niniejszych rozważań można także sformułować pytanie:

Proszę wyjaśnić istotę orientacji biznesowej w zarządzaniu przedsiębiorstwem obrotu gazem ziemnym, które jak sam Autor wskazał regulowaną ma stronę przychodów, jednak nie kosztową, która determinuje konkurencyjność na rynku oraz atrakcyjność prowadzenia tego typu działalności gospodarczej.

Rozdział III zgodnie z tytułem prezentuje **Regulacje determinujące działalność handlową**, w szczególności: regulacje cen sprzedaży, obowiązek utworzenia i utrzymania zapasów obowiązkowych oraz obowiązek dywersyfikacji źródeł dostaw gazu ziemnego. Za cenne i wartościowe uważam zidentyfikowane niepewności, stanowiące kluczowe rezultaty tego rozdziału. I tak niepewność związana z obowiązkiem taryfikacji paliw gazowych Doktorant powiązał z wyższymi kosztami pozyskiwania gazu od stawek detalicznych, która wobec odmowy lub wydłużenia przez Prezesa URE postępowań skierowanych na zmianę cen i stawek taryfowych może obniżać atrakcyjność biznesu i konkurencyjność przedsiębiorstwa obrotu (s. 97). Dodatkową niepewnością w tym zakresie jest uznaniowość w odniesieniu uzasadnionych kosztów będących podstawą kalkulacji taryf (s. 99). Niepewność związaną z obowiązkiem utrzymania zapasów obowiązkowych Doktorant odniósł do niewystarczających zdolności udostępnionych przez Operatora Systemu Magazynowania (s. 109). Niepewność związana z obowiązkiem dywersyfikacji źródeł dostaw Doktorant powiązał z brakiem technicznych możliwości różnicowania dostaw gazu (s. 115).

W rozdziale czwartym, pt. „**Aspekty rynkowe determinujące zarządzanie przedsiębiorstwem obrotu**” w pierwszej kolejności odniesiono się do oceny konkurencji, a ściślej natężenia konkurencji w segmencie obrotu (4.1). Struktura tego rozdziału mogła nieco precyzyjniej wskazywać przedmiot rozważań poszczególnych punktów. Przykładowo 4.1.1 zatytułowany Problematyka dotycząca natężenia konkurencji identyfikuje zdarzenia zachodzące na przestrzeni 2017 i 2018 roku w segmencie obrotu gazem w szczególności powody cofnięcia przez Prezesa URE koncesji poszczególnym przedsiębiorstwom, które według Doktoranta uzasadniają potrzebę oceny natężenia konkurencji. Na tym tle Doktorant formułuje 14 pytań badawczych odnoszących się do analizy konkurencji w segmencie obrotu (s. 119-120), ukazując wybrane wskaźniki koncentracji. Cenne z perspektywy prowadzonych rozważań mogło się okazać szersze odniesienie się do miar koncentracji konkurencji na rynkach

regulowanych z uwzględnieniem zarówno miar dyskretnych, jak również miar skumulowanych koncentracji. Dodatkowo interesujące mogło się okazać zastosowanie wskaźnika Herfindhala-Hirschmana, o którym wspomina Doktorant, w ocenie koncentracji analizowanego segmentu. Dwa kolejne punkty, tj. 4.1.2 i 4.1.3 mogły zostać połączone ze względu na podobne treści. Wątek zamykający rozważania podrozdziału 4.1 dotyczy źródeł przewag kosztowych, które Doktorant powiązał z zabezpieczeniem kosztu pozyskiwania gazu w perspektywie długoterminowej. Nawiązując do kosztowej przewagi konkurencyjnej doktorant przeprowadził analizę netback z zastosowaniem systemu Reuters Eikon. Na tle niniejszych rozważań można sformułować pytanie:

Czy w łańcuchu dostaw można poszukiwać dodatkowych źródeł przewag kosztowych, obok tych zaprezentowanych przez Doktoranta (s. 124-127).

Kluczowym zagadnieniem podjętym w drugim podrozdziale jest stabilność dostaw gazu ziemnego dla polskich odbiorców odnoszona do bezpieczeństwa energetycznego, skonkretyzowana w postaci ośmiu pytań badawczych (s. 129-130). W ramach tego wątku dokonano identyfikacji ryzyka wystąpienia zakłóceń w dostawach gazu ziemnego (z perspektywy infrastruktury przesyłowej), jak również środki przeciwdziałania tym zakłóceniom (s. 131-134). Doktorant mógł zadbać o większą spójność pomiędzy tytułem a treścią 4.2.2. W 4.2.3. Doktorant zastosował zagregowany wskaźnik bezpieczeństwa energetycznego dla sektora gazu ziemnego w odniesieniu do danych z 2009 i 2018 roku. Prezentację tego wskaźnika Doktorant mógł poprzedzić klasyfikacją czynników determinujących bezpieczeństwo energetyczne zgodną z aspektami zawartymi w wprowadzeniu do 4.2.

Na kanwie tego wątku można sformułować pytanie dotyczące syntetycznej oceny bezpieczeństwa energetycznego Polski, w świetle przeprowadzonych przez Doktoranta analiz.

Podrozdział 4.3 rozpoczęto od sformułowania 6 pytań badawczych odnoszących się do interakcji przedsiębiorstw obrotu z odbiorcami gazu ziemnego (s. 140). W dalszej kolejności przedstawiono wpływ regulacji na ceny gazu ziemnego, jak również zidentyfikowano elastyczność cenową popytu na gaz ziemny. W punkcie dotyczącym preferencji odbiorców gazu ziemnego Doktorant powołuje się na analizy własne ofert sprzedaży gazu ziemnego, którym mógł poświęcić nieco więcej uwagi zwłaszcza w zakresie kryteriów analizy tych ofert. Następnie bazując na źródłach wtórnych dokonano identyfikacji jakości usług świadczonych przez przedsiębiorstwa gazowe w opinii konsumentów. Dostrzegłem przy tym, że ostatni akapit na s. 148 wydaje się nie w pełni korespondować z treścią ostatniego punktu tego rozdziału.

Rozdział piąty pt. **Założenia, realizacja i wyniki prac badawczych** ukazuje metodykę prowadzonych badań empirycznych oraz uzyskane wyniki badań z perspektywy postawionych hipotez badawczych. Na wstępie tego rozdziału Doktorant identyfikując relacje determinujące kształtowanie polityki energetycznej traktowane jako model uzasadniający prowadzenie badań własnych wskazuje przedmiot badań. Kolejny wątek rozważań dotyczący problematyki badawczej podjętej w pracy w świetle literatury przedmiotu powinien w moim odczuciu zostać szerzej i dogłębniej omówiony w ramach wcześniejszych fragmentów pracy, w szczególności I i II rozdziale. Rozważania te powinny odnosić się

do identyfikacji wpływu regulacji na procesy gospodarcze, konkurencyjności rynku energetycznego ze szczególnym uwzględnieniem regulacji rynku gazowego. Konceptualizacja badań w zakresie identyfikacji strategii bazowej mogła zostać wzbogacona o odniesienie poszczególnych rodzajów strategii do specyfiki przedsiębiorstwa obrotu, aby zgodnie z intencją Doktoranta uwzględnić kontekst sytuacyjny stosowanych strategii odmiennie ujęty w ramach powoływanej propozycji (Zintegrowany model konkurencyjny – s. 165/Barometr Konkurencyjności Przedsiębiorstw s. 171).

Badania przeprowadzono na grupie ekspertów, z zastosowaniem zróżnicowanych metod i technik badawczych (wywiad kwestionariuszowy, wywiad pogłębiony), ze względu na obrane cele badań szczegółowych. Doktorant szczegółowo scharakteryzował etapy prac badawczych, jak również sposób doboru respondentów (celowy, indywidualny) oraz atrybuty poszczególnych grup badanych ekspertów, w tym: 50 respondentów - ekspertów w badaniach ilościowych, 4 ekspertów do wywiadów mających na celu identyfikację uwarunkowań strategicznych i operacyjnych dla prowadzonej działalności obrotu, 3 ekspertów dobranych do parametryzacji zmian regulacyjnych.

Doktorant doprecyzował mierniki odnoszące się do badanych zmiennych, zidentyfikował ograniczenia poznawcze, metodologiczne i kontekstowe badań własnych, jak również dokonał konstatacji związanych z walidacją narzędzia pomiarowego. Dane pierwotne zostały zebrane poprzez wywiady kwestionariuszowe, następnie poddane analizie statystycznej z zastosowaniem podstawowych statystyk opisowych, takie jak częstość oraz miary tendencji centralnej, m.in. średnia. W testowaniu hipotez zastosowano współczynnik korelacji r-Pearsona.

W ramach tego wątku Doktorant mógł nieco więcej uwagi poświęcić przebiegowi samego badania, tj. wyjaśnieniu przyczyn braku przyznanych przez ekspertów ocen regulacji odnoszących się do całego okresu analizy. Jak również uzasadnienie wyprowadzenia wartości wskaźników dla zmiennych A, B i C jako uśrednienie ocen poszczególnych ekspertów (tab. 27-29, s. 185-186), zwłaszcza w przypadkach braku przyznanych ocen przez któregoś z ekspertów. Cenne mogłoby się okazać także szersze odniesienie się do testowania narzędzia badawczego, poprzez np. badania pilotażowe. W celu pogłębienia prowadzonych analiz, Doktorant mógł analizować poszczególne odpowiedzi w różnych wariantach agregacji, stosując w tym zakresie tabele kontyngencji.

Rozdział VI. *Wnioski wynikające z wyników badań i analiz* stanowi podsumowanie dysertacji, które można było poprzedzić identyfikacją ograniczeń przeprowadzonych badań. Oceniając uzyskane wyniki z punktu widzenia przyjętych hipotez należy stwierdzić, że H1 nie udało się pozytywnie zweryfikować, natomiast H2 została pozytywnie zweryfikowana. Weryfikowane w badaniach 2 hipotezy ze względu na ich konstrukcję umożliwiły Doktorantowi identyfikację związków pomiędzy zmiennymi w ramach poszczególnych hipotez, z czym należy wiązać walory poznawcze i użyteczne pracy. Formując wnioski z przeprowadzonych badań Doktorant odniósł się do stopnia realizacji celów badawczych. Zidentyfikował On przyszłe kierunki modyfikacji poszczególnych regulacji ukierunkowanych na wzmocnienie efektywności segmentu obrotu oraz działalności handlowej przedsiębiorstw obrotu.

Dokonał także identyfikacji praktyk umożliwiających wzmocnienie pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstw obrotu, jak również kierunki dalszych badań w obszarze.

IV. Konkluzja

Oceniając pozytywnie zastosowane w pracy podejście i uzyskane wyniki własnych badań Autora, należy podkreślić, iż niezależnie od zawartych w niniejszej recenzji uwag o dyskusyjnym charakterze, dysertacja jest udaną i przydatną próbą rozwiązania aktualnego i ważnego, zarówno z ekonomicznego, jak i społecznego punktu widzenia problemu naukowego. Potwierdza dobrą znajomość podjętej problematyki i zadowalający poziom warsztatu naukowego Doktoranta.

Rozprawa utrzymana w nurcie pragmatycznym systematyzuje i wzbogaca wiedzę w zakresie wpływu regulacji na zarządzanie przedsiębiorstwem obrotu gazem ziemnym, wypełniając lukę metodyczną i empiryczną związaną z jej implementacją.

Doktorant umiejętnie łączy podejścia badawcze: syntetyczne i analityczne, holistyczne i szczegółowe, teoretyczne i empiryczne, opisowe i pragmatyczne, dynamiczne i statyczne, jakościowe i ilościowe, historyczne i prognostyczne. Oryginalność dysertacji należy wiązać przede wszystkim z: próbą identyfikacji kluczowych czynników efektywności przedsiębiorstw obrotu gazem ziemnym, diagnozą rynku obrotu gazem ziemnym w Polsce, wyborem obiektów badawczych, wnioskami oraz praktycznymi zaleceniami. W rezultacie wypełnia ona istniejącą lukę metodologiczną w zakresie zarządzania przedsiębiorstwem obrotu gazem ziemnym z perspektywy regulacji.

Biorąc pod uwagę merytoryczne i formalne aspekty rozwiązania tematu podjętego w pracy stwierdzam, że spełnia ona wymogi stawiane dysertacjom doktorskim w dziedzinie nauk społecznych, dyscyplinie nauk o zarządzaniu i jakości oraz wnoszę o przyjęcie rozprawy Pana mgr Marka Dżamana pt. „Wpływ regulacji na zarządzanie przedsiębiorstwem obrotu gazem ziemnym” oraz dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Michał Jędraszko